

Raievnieva, O. V. Stryzhychenko K. A. "Analiz fraktalnoi pryrody sotsialno-ekonomichnykh protsesiv." [Analysis of the fractal nature of socio-economic processes.]. In *Matematychni modeli ta informatsiini tekhnolohii v suchasni ekonomitsi*. Sumy: UABS NBU, 2007.

Raevneva, E. V. Stryzhychenko K. A. "Yssledovanye tendentsyi razvytyia finansovoho rynku Ukrainy v peryod my-

rovoho finansovoho kryzysa" [The research trends in the financial market of Ukraine during the global financial crisis]. In *Liberianivski chytannia-2010*. Kharkiv: Pavlenko; INZhEK, 2010.

Smahin, V. L. *Formuvannia ta rozvytok finansovoho rynku v umovakh transformatsiinoi ekonomiky* [Formation and development of the financial market in the transformation of the economy]. Kyiv: KNEU, 2008.

УДК 336.13.051

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК ВАЖЛИВОЇ СКЛАДОВОЇ СУКУПНОГО ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

ПОРТНА О. В.

УДК 336.13.051

Портна О. В. Фінансове забезпечення розвитку людського потенціалу як важливої складової сукупного фінансового потенціалу України

Цілі статті полягають у визначенні ролі й значення людського потенціалу у складі сукупного фінансового потенціалу України; поглибленні теоретичного фундаменту фінансового забезпечення розвитку людського потенціалу як складової сукупного фінансового потенціалу країни; виробленні практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності використання й зміцнення СФПК за допомогою фінансового забезпечення розвитку людського потенціалу, що визначить шляхи та можливості зміцнення зазначених потенціалів, враховуючи загальні тенденції та реальні можливості. У результаті дослідження визначено новий вектор теоретичних засад і домінуюча логіка фінансового забезпечення людського потенціалу як складової сукупного фінансового потенціалу країни. Обґрунтовано визначальне значення розвитку людського потенціалу задля зміцнення сукупного фінансового потенціалу країни. Запропоновано визначення фінансового забезпечення розвитку людського потенціалу у складі сукупного фінансового потенціалу України як певних джерел, обсягів та форм фінансування, що визначені у відповідності до можливих результатів якнайліпшої реалізації зазначених потенціалів, забезпечуючи зростання їх вартості, доходу від функціонування задля досягнення позитивних соціально-економічних ефектів й розвитку як окремих суб'єктів економіки, так і країни загалом у найближчій та довгостроковій перспективах. Перспективами подальших досліджень у даному напрямі є вдосконалення засад аналізу взаємовпливу фінансового забезпечення розвитку людського потенціалу та сукупного фінансового потенціалу країни.

Ключові слова: сукупний фінансовий потенціал країни, людський потенціал, фінансове забезпечення.

Бібл.: 11.

Портна Оксана Валентинівна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра економіки підприємств, Харківський інститут економіки ринкових відносин і менеджменту (вул. Маршала Батицького, 5, Харків, 61038, Україна)

E-mail: portna@biqmir.net

УДК 336.13.051

Портная О. В. Финансовое обеспечение развития человеческого потенциала как важной составляющей совокупного финансового потенциала Украины
Цели статьи состоят в определении роли и значения человеческого потенциала в составе совокупного финансового потенциала Украины, углублении теоретического фундамента финансового обеспечения развития человеческого потенциала как составляющей совокупного финансового потенциала страны, разработке практических рекомендаций, направленных на повышение эффективности использования и усиления СФПС с помощью финансового обеспечения развития человеческого потенциала, что определит пути и возможности усиления указанных потенциалов, учитывая общие тенденции и реальные возможности. В результате исследования определен новый вектор теоретических основ и доминирующая логика финансового обеспечения человеческого потенциала как составляющей совокупного финансового потенциала страны. Обосновано определяющее значение развития человеческого потенциала для усиления совокупного финансового потенциала страны. Предложено определение финансового обеспечения развития человеческого потенциала в составе совокупного финансового потенциала страны как определенных источников, объемов и форм финансирования, которые взяты в соответствии с возможными результатами наиболее удачной реализации указанных потенциалов, обеспечивая увеличение их стоимости, дохода от функционирования для достижения положительных социально-экономических эффектов и развития как отдельных субъектов экономики, так и страны в целом в ближайшей и долгосрочной перспективах. Перспективами дальнейших исследований в данном направлении является усовершенствование основ анализа взаимовлияния финансового обеспечения развития человеческого потенциала и совокупного финансового потенциала страны.

Ключевые слова: совокупный финансовый потенциал страны, человеческий потенциал, финансовое обеспечение.

Библ.: 11.

Портная Оксана Валентиновна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра экономики предприятий, Харьковский институт экономики рыночных отношений и менеджмента (ул. Маршала Батицького, 5, Харьков, 61038, Украина)
E-mail: portna@biqmir.net

UDC 336.13.051

Portnaya O. V. Financial Provision of Development of Human Potential as an Important Component of the Aggregate Financial Potential of Ukraine

The goal of the article lies in identification of the role and significance of human potential within the aggregate financial potential of Ukraine, deepening of the theoretical foundation of financial provision of development of human potential as a component of the aggregate financial potential of the country (AFPC), development of practical recommendations directed at increase of effectiveness of use and strengthening of AFPC with the help of financial provision of development of human potential, which would determine the ways and possibilities of strengthening of the said potentials with consideration of general tendencies and real possibilities. In the result of the study the article identifies a new vector of theoretical grounds and dominating logic of financial provision of human potential as a component of the aggregate financial potential of the country. It grounds the determining significance of development of human potential for strengthening the aggregate financial potential of the country. It offers a definition of the financial provision of human potential within the aggregate financial potential of the country as certain sources, volumes and forms of financing, which are taken in accordance with possible results of the most successful realisation of the said potentials, ensuring increase of their cost, revenue from functioning for achievement of positive socio-economic effects and development both individual subjects of economy and the country in general in the short-term and long-term run. Prospects of further studies in this direction is improvement of the grounds of analysis of interference of financial provision of development of human potential and aggregate financial potential of the country.

Key words: aggregate financial potential of the country, human potential, financial provision.

Bibl.: 11.

Portnaya Oksana V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Economics of Enterprises, Kharkiv Institute of Economics of Market Relations and Management (vul. Marshala Batytskogo, 5, Kharkiv, 61038, Ukraine)
E-mail: portna@biqmir.net

Ефективний розвиток економіки спрямований та неможливий без вкладень у людський капітал, що є основою національного добробуту. Це підвищує соціально-економічну значущість людського потенціалу як елементу сукупного фінансового потенціалу країни. Необхідність зміцнення сукупного фінансового потенціалу України актуалізує розв'язання складних соціально-економічних завдань розвитку, обумовлює значущість належного теоретичного й практичного аналізу фінансових відносин, формування фінансового забезпечення людського потенціалу для послідовного впровадження системи ефективного розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів і грошових фондів, контролю за їх ефективним використанням з метою отримання найбільш позитивних з усіх можливих результатів реалізації зазначених потенціалів.

Серед проблем людського потенціалу як складової сукупного фінансового потенціалу України саме фінансова складова потребує негайного вирішення, тому що одним з найвагоміших чинників, що сприяє розвитку й ефективності функціонування та соціально-економічній результативності реалізації зазначених потенціалів, є фінансове забезпечення людського потенціалу, яке, використовуючи фінансово-економічні важелі підвищення усіх параметрів функціонування, повинно покращувати соціальний і фінансово-економічний ефекти та успішність розвитку як людського потенціалу, так і сукупного фінансового потенціалу країни, базуватися на соціальному принципі доступності фінансових ресурсів і ринковому принципі стимулювання ефективності їх використання.

Серед вітчизняних науковців, які вивчали теоретичні та практичні аспекти фінансового забезпечення як соціальної сфери взагалі, так і людського потенціалу зокрема, слід назвати В. Андрущенка, Л. Антошкіну, Й. Бескида, О. Василика, В. Глуценка, А. Гриценка, С. Єфімову, Т. Затонацька, Т. Камінську, Л. Лисяк, С. Льовочкіна, Я. Радиша, І. Радь, А. Ставицького, І. Чугунова, С. Юрія та багато інших. Але, незважаючи на те, що протягом останніх років значно зросла увага до проблеми фінансового забезпечення соціальної сфери і, як наслідок, з'явилася велика кількість науково-теоретичних розробок з даної проблематики, питання фінансування проєктів соціальної спрямованості не втрачають своєї актуальності.

Теорії людського потенціалу розглядали класики економічної думки В. Петті, А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс, Дж. Міль. Людину як особливий вид капіталу розглянуто у наукових розвідках Т. Шульца, Г. Беккера, Х. Боуєнома, Дж. Кендрика, Л. Туроу, М. Блауга.

Питання розвитку людського капіталу у вітчизняній науковій літературі висвітлювалися у працях таких науковців, як І. Бажан, О. Грішнова, А. Колот, Г. Лич, Е. Лібанова, В. Марцин, Л. Шарок, Л. Шаульська та ін.

Проблеми сукупного фінансового потенціалу України розглядали В. Опарін, С. Шумська та ін. З огляду на теоретичну і практичну цінність сучасних досліджень щодо фінансового забезпечення розвитку людського потенціалу слід зазначити, що існує низка проблемних питань, які потребують додаткового розгляду, аналізу, узагальнення та вирішення. Усе це робить дослідження фінансового забезпечення розвитку людського потен-

ціалу як складової сукупного фінансового потенціалу України актуальним науковим завданням, яке потребує найскорішого вирішення.

Цілі статті полягають у визначенні ролі й значення людського потенціалу у складі сукупного фінансового потенціалу України; поглибленні теоретичного фундаменту фінансового забезпечення розвитку людського потенціалу як складової сукупного фінансового потенціалу країни; виробленні практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності використання й зміцнення СФПК за допомогою фінансового забезпечення розвитку людського потенціалу, що визначить шляхи та можливості зміцнення зазначених потенціалів, враховуючи загальні тенденції та реальні можливості фінансування.

Сьогодні людський потенціал є об'єктом дослідження багатьох науковців. У першу чергу це пов'язано з великою кількістю часто обговорюваних науковою спільнотою невирішених проблем, що стримують темпи соціального розвитку на нано-, мікро-, мезо- та макрорівнях, негативно впливають на формування та функціонування сукупного фінансового потенціалу країни, гальмуючи його зміцнення: розвиток людського потенціалу недофінансовується, він скорочується кількісно, руйнується якісно, не використовується ефективно та раціонально, частина його залишається в резервному, прихованому стані, не працюючи на інтереси зміцнення сукупного фінансового потенціалу України. Однією з таких проблем є проблема формування ефективної системи взаємозв'язку та взаємовпливу фінансового забезпечення людського потенціалу та сукупного фінансового потенціалу України.

Розглядаючи становлення та розвиток теорії людського капіталу, В. Білан зауважує, що «досвід останніх десятиліть підтверджує те, що людський капітал стає головним джерелом нагромадження національного багатства. Професійні, фізичні та інтелектуальні здібності людей стають основою ефективного функціонування економіки будь-якої держави. За оприлюдненими розрахунками, у світі нагромаджено 365 млрд дол. людського капіталу (для порівняння: природного – 90 млрд дол. (16%); матеріального (виробничого) – 95 млрд дол. (17%)). Він сконцентрований переважно в розвинутих країнах: у країнах «сімки» і ЄС – 215 млрд дол. (59%), у країнах ОПЕК – 45 млрд дол. (12%), тоді як в країнах СНД лише 40 млрд дол. (11%); в інших країнах – 65 млрд дол. (18%)» [1, с. 309; 2, с.109].

Також В. Білан свідчить, що «на сьогоднішній час частка людського капіталу у високорозвинутих країнах складає дві третини національного багатства. У США відсоток людського капіталу в національному багатстві складає 76 відсотків, у Західній Європі – 74, у Росії – 50. В Україні цей показник поки що на рівні 20 відсотків» [1, с. 309; 3].

Наведене свідчить, що взаємозв'язок і взаємодія розвитку людського потенціалу та зміцнення сукупного фінансового потенціалу України залишаються дуже слабкими та неефективними. Розвиток людського потенціалу у складі сукупного фінансового потенціалу в сучасних умовах є некерованим, відбувається хаотично. Враховуючи велику кількість проблем, можна очікува-

ти, що економіка України відчуватиме надзвичайно гостру обмеженість людського потенціалу.

Продовжуючи наше дослідження, слід зазначити, що розвиток людського потенціалу як вагомої складової сукупного фінансового потенціалу України є також найважливішим елементом у забезпеченні стійкого зміцнення останнього. Адже людський потенціал (на відміну від інших потенціалів) забезпечує фізичну реалізацію і супроводження всіх процесів, які відбуваються у фінансово-економічному та суспільному житті, а також процесів формування та функціонування сукупного фінансового потенціалу країни. Від якісного і кількісного складу людського потенціалу, його формування й адекватної вартісної оцінки, функціонування (працездатності, бажання брати участь у забезпеченні власних і суспільних потреб) і використання (відтворення) [4, с. 9] залежить і якість та кількість сукупного фінансового потенціалу країни, його зміцнення, а також ефективність функціонування, а отже національний добробут, життєздатність й вектор розвитку суспільства й країни в цілому як результату реалізації зазначених потенціалів.

У підтвердження вищезазначеного наведемо думку Д. Полозенка, який, досліджуючи розвиток людського потенціалу, зазначав, що «економічні відносини, на відміну від господарської практики, формуються незалежно від свідомості людини, яка є їх носієм і активним учасником на всіх стадіях виробництва. Людина через систему управління регулювання грошового обігу, фінансово-кредитного обслуговування, а також шляхом впровадження досягнень науково-технічного прогресу та інтелектуального потенціалу впливає на стан економічних відносин, і на цій основі забезпечуються матеріальні й духовні потреби суспільства» [5, с. 15].

Саме тому в основі наших досліджень сукупного фінансового потенціалу країни покладено фінансове забезпечення людського потенціалу як об'єкта найпильнішої уваги. Формування та функціонування сукупного фінансового потенціалу країни має прямий позитивний або негативний вплив на людський фактор, і навпаки, людський потенціал – на всі інші сфери й потенціали.

Здійснюючи економіко-теоретичний аналіз безпеки людського розвитку, колектив авторів зазначає, що «концепція людського розвитку (розвитку людського потенціалу) набула особливого поширення в останнє десятиріччя ХХ ст. Ідеться про загальноцивілізаційний процес зростання людських можливостей – того, що люди можуть зробити і чого вони можуть досягти – за певного ступеня свободи життєвого вибору. Концепція зосереджує увагу на реалізації трьох ключових цілей (можливостей) для людини: прожити максимально довге і здорове життя; набути знання, необхідні для активної і бажаної діяльності; мати доступ до засобів існування, що забезпечують гідний рівень життя у межах людських доходів і споживання. Лише на такій трикомпонентній базі виникають політичні і соціальні свободи, гарантії захисту людських прав. Людський розвиток є метою і критерієм розвитку суспільства» [6, с. 5].

Розвиток людського потенціалу завжди потребує ресурсних вкладень, адже його кількість та якість залежать

від забезпеченості матеріально-технічними, трудовими, фінансовими ресурсами та від їх ефективного використання. Це означає, що проблеми ресурсного забезпечення розвитку людського потенціалу завжди актуальні для держави, для всього суспільства та кожного громадянина.

Формування й розвиток людського потенціалу як складової сукупного фінансового потенціалу країни – це процес постійного його відтворення і поновлення кількісного та якісного складу, яке, у свою чергу, забезпечується ефективним функціонуванням сукупного фінансового потенціалу країни. У процесі функціонування та відтворення людського потенціалу кінцевим етапом є його використання, ефективність якого значною мірою є результатом формування, розподілу, функціонування сукупного фінансового потенціалу країни. Приєднуємось до думки І. Давидової, яка, досліджуючи реалізацію інтелектуального капіталу, зазначила, що «на відміну від матеріальних товарів, що підлягають зносу, мають тенденцію до знецінення в процесі їх використання, вартість використаного, реалізованого людського потенціалу зростає, але знецінюється при недовикористанні» [7, с. 180].

Тож, головним завданням функціонування людського потенціалу є забезпечення його ефективного використання та розвитку у складі сукупного фінансового потенціалу країни.

Але на формування та функціонування людського потенціалу як складової сукупного фінансового потенціалу впливає багато умов. Розкриваючи механізми взаємодії кадрових агентств і підприємств в контексті формування трудового потенціалу, Л. Степанова визначає такі загальні соціально-економічні умови [8, с. 265]:

- ✦ рівень життя населення;
- ✦ державна демографічна політика та заходи щодо соціального захисту;
- ✦ система ринкових відносин, наявність безробіття;
- ✦ приватизація, структурні зрушення в економіці, розвиток нових форм господарювання;
- ✦ загальна культура, традиції та господарські цінності народу.

До зазначеного додамо, що фінансове забезпечення розвитку людського потенціалу як складової сукупного фінансового потенціалу країни є складною, надзвичайно вагомою за обсягом і впливом на модернізацію економіки України та зміцнення зазначених потенціалів проблемою, що вимагає використання як усіх можливих механізмів фінансового забезпечення, так і задіяння всіх елементів і складових.

У науковій літературі часто розглядаються дефініції фінансового забезпечення, аналізуються особливості організації фінансування галузей економіки, пропонуються різноманітні моделі фінансового забезпечення, поширення дії, зростання значення та впливу фінансів на соціально-економічний розвиток держави. У найбільш узагальненому та загальноприйнятому визначенні фінансове забезпечення трактується як один з методів фінансового механізму, що забезпечує покриття витрат за рахунок визначення джерел, обсягів і форм фінансування, для подальшого розвитку й досягнення визначених соціально-економічних цілей.

Так, розглядаючи теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення, автори підручника «Гроші. Фінанси. Кредит» Г. Кірейцев, М. Александрова, С. Маслова ширше підходять до визначення та зазначають, що «фінансове забезпечення полягає у виділенні певної суми фінансових ресурсів на розв'язання окремих завдань фінансової політики. При цьому розрізняють забезпечувальну і регулятивну його дію. Забезпечувальна дія проявляється у встановленні джерел фінансування, тобто покриття повсякденних потреб, і характеризує пасивний вплив фінансового забезпечення. Регулятивна дія здійснює вплив через виділення достатніх коштів і через конкретну форму фінансового забезпечення характеризує активний вплив фінансового забезпечення» [9].

Фінансове забезпечення розвитку людського потенціалу як елементу сукупного фінансового потенціалу країни повинно сприяти матеріальному, духовному і культурному розвитку людини, формуванню її прогресивного світогляду. У цьому контексті вкрай важливо розглядати сукупний фінансовий потенціал країни через призму його ролі у формуванні нової людини, а не вбачати у ньому вирішення лише споживацьких потреб. Зміцнення сукупного фінансового потенціалу країни передбачає розширення обсягу його використання у соціальному секторі економіки на розвиток людського потенціалу, роль якого трансформується в значне джерело формування та зміцнення сукупного фінансового потенціалу країни.

Досліджуючи людський капітал, його критерії оцінки й індикатори економіки знань, М. Осійчук визначив «людський капітал як сукупність показників, що охоплюють основні якісні критерії розвитку суспільства й кожного громадянина, в тому числі у сфері освіти, науки, охорони здоров'я» [10, с. 33]. Але, на нашу думку, розглядаючи фінансове забезпечення розвитку людського потенціалу як складової сукупного фінансового потенціалу країни, слід обов'язково визначити й кількісні критерії, за допомогою застосування яких стає можливим порівняльний аналіз вкладень та результатів.

Виходячи з усього вищезазначеного, запропонуємо визначення фінансового забезпечення розвитку людського потенціалу у складі сукупного фінансового потенціалу країни. Фінансове забезпечення розвитку людського потенціалу як складової сукупного фінансового потенціалу України – це певні джерела, обсяги та форми фінансування, що визначені у відповідності до можливих результатів якнайліпшої реалізації зазначених потенціалів, забезпечуючи зростання їх вартості, доходу від функціонування задля досягнення позитивних соціально-економічних ефектів й розвитку як окремих суб'єктів економіки, так і країни загалом у найближчій та довгостроковій перспективах.

Тобто, якщо людина є головною рушійною силою суспільства, сукупний фінансовий потенціал повинен забезпечувати зростання фінансового забезпечення розвитку людського потенціалу, використовуючи якомога більший спектр складових і різноманітних форм.

На нашу думку, запропоноване визначення є функціональним теоретичним підходом, застосування якого

підвищить ефективність функціонування як людського потенціалу, так і сукупного фінансового потенціалу країни, та стане основою для розробки засад аналізу взаємовпливу фінансового забезпечення на можливості реалізації зазначених потенціалів.

Фінансове забезпечення розвитку людського потенціалу як елементу сукупного фінансового потенціалу України слід зорієнтувати на сучасні державні, суспільні та індивідуальні потреби, на функціонування зазначених потенціалів як системи у відповідності до вимог підвищення якості життя. Тому необхідно розглядати й аналізувати джерела і обсяги формування фінансового забезпечення розвитку людського потенціалу, механізми його розміщення та використання, досліджувати зв'язок фінансового забезпечення з результатами розвитку та зміцнення зазначених потенціалів як на системному рівні, так і на суспільному, державному, виробничому, індивідуальному, а також активізувати фінансово-економічні стимули зміцнення, створені шляхом вибору та конкретизації цільових орієнтирів фінансування. Досліджуючи регіональні проблеми збереження та розвитку трудового потенціалу в умовах глобальної кризи, М. Семікіна вважає, що, враховуючи необхідність комплексних багаторівневих заходів і потребу в залученні різноманітних економічних, фінансових, соціальних, організаційних важелів, має бути розроблена стратегія збереження та розвитку трудового потенціалу [11, с. 9 – 10].

Ключове значення, на її погляд, мають такі заходи [11, с. 9 – 10]:

- ✦ кардинальне поліпшення стану охорони здоров'я, проведення всеохоплюючої діагностики та профілактичних заходів щодо збереження здоров'я та утвердження здорового способу життя, вдосконалення стимулювання праці медичних працівників;
- ✦ модернізація існуючих і створення нових привабливих робочих місць;
- ✦ соціально-економічна підтримка молодих сімей (пільгові кредити на житло, сприяння у працевлаштуванні, гарантії місця в дитячих садках);
- ✦ максимальне залучення працездатного населення до легальної трудової діяльності в економіці країни, ефективно та раціонально використання наявного трудового потенціалу на основі реструктуризації економіки;
- ✦ заохочення людей похилого віку до активної трудової діяльності, створення для цього сприятливих умов і режиму праці з гнучким графіком роботи;
- ✦ більш повне використання трудового потенціалу осіб з обмеженими фізичними можливостями за рахунок створення дистанційних робочих місць;
- ✦ забезпечення керованості освітньо-професійним розвитком населення з урахуванням потреб національного ринку праці та перспектив інноваційних зрушень в економіці;
- ✦ реформування системи профтехосвіти з урахуванням перспективних потреб економіки країни;

- ✦ формування замовлень на підготовку кадрів з гостродефіцитних спеціальностей, сприяння впровадженню госпрозрахункових відносин між підприємствами та навчальними закладами в питаннях підготовки фахівців;
- ✦ забезпечення гарантій першого робочого місця для випускників навчальних закладів.

Поділяючи цю думку, слід її доповнити та зазначити, що:

- ✦ ключове значення для вирішення зазначених проблем має фінансове забезпечення реалізації зазначених заходів, спрямування ресурсів, запасів, засобів усіх складових сукупного фінансового потенціалу України на розвиток людського потенціалу;
- ✦ перелік заходів фінансового забезпечення розвитку людського потенціалу як вагомого елементу сукупного фінансового потенціалу країни потребує поширення, детального аналізу, визначення пріоритетності заходів з урахуванням співвідношення фінансового забезпечення до можливих найліпших результатів реалізації зазначених потенціалів;
- ✦ зазначений підхід треба реалізовувати у масштабах усієї країни та сукупного фінансового потенціалу.

Таким чином, результати дослідження засвідчили необхідність розробки та прийняття певних заходів оптимізації фінансового забезпечення збереження та розвитку людського потенціалу як вагомого елементу сукупного фінансового потенціалу України, враховуючи співвідношення вкладень та найефективніших результатів реалізації зазначених потенціалів. Спрямування фінансового забезпечення розвитку людського потенціалу у певних напрямках дозволить вирішити низку проблем сукупного фінансового потенціалу України:

- ✦ суспільну за допомогою поліпшення та реального, а не декларованого, розвитку людського потенціалу, а отже зміцнення сукупного фінансового потенціалу країни як основи національного добробуту;
- ✦ ресурсну за допомогою привернення додаткових матеріальних, фінансових та інших видів ресурсів, запасів, засобів всіх складових сукупного фінансового потенціалу. Саме належне ресурсне забезпечення розвитку людського потенціалу дозволяє створити фундамент для кількісного та якісного його формування та функціонування, а отже розвитку;
- ✦ управлінську за допомогою спільного впливу та спрямуванню зусиль на використання ефективніших фінансових методів управління для забезпечення вищих показників ефективності функціонування людського потенціалу як елементу сукупного фінансового потенціалу країни;
- ✦ наукову за допомогою появи нових напрямків розвитку в національному, міжнародному і глобальному масштабах в умовах глобалізації та інтернаціоналізації капіталу.

Фінансове забезпечення розвитку людського потенціалу та його ефективне використання у складі сукупного фінансового потенціалу стає стратегічною метою України для забезпечення стабільно високих темпів соціально-економічного зростання, піднесення добробуту громадян, усебічного розвитку суспільства та країни.

ВИСНОВКИ

Фінансове забезпечення розвитку людського потенціалу пов'язано з певними особливостями, зумовленими формуванням та функціонуванням сукупного фінансового потенціалу України. Сстійке соціально-економічне зростання і стабільність може гарантувати тільки міцний людський потенціал як складова сукупного фінансового потенціалу, а отже, і як засіб, мета й критерій розвитку країни. Без цього не буде зміцнення сукупного фінансового потенціалу України, неможливо сформувати добробут та досягти високих стандартів життя. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Білан В. І. Становлення та розвиток теорії людського капіталу / В. І. Білан // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки. – Вип. 16. – Ч. 1. – Кіровоград: КНТУ, 2009. – 314 с. – С. 303 – 310.
2. Нестеров Л. Национальное богатство и человеческий капитал / Л. Нестеров, Г. Аширова // Вопросы экономики. – 2003. – №2. – С. 106 – 110.
3. Ніколаєнко С. М. Освіта в інноваційному поступі суспільства / С. М. Ніколаєнко // Спецвипуск «Освіта України». – 2006. – № 60 – 61 (754). – 14 серпня.
4. Гетьман О. О. Дослідження впливу демографічної складової на соціально-економічний розвиток держави / О. О. Гетьман // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії. Економічні науки. – 2013. – № 1 (29). – С. 9 – 16.
5. Полозенко Д. В. Видатки бюджету на розвиток людського капіталу / Д. В. Полозенко // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 15 – 23.
6. Безпека людського розвитку: економіко-теоретичний аналіз: монографія / Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, Т. М. Камінська [та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. – Х. : Право, 2010. – 448 с.
7. Давидова І. О. Реалізація інтелектуального капіталу: сутність, складові, роль системи зайнятості в цьому процесі / І. О. Давидова // Бізнес Інформ. – 2013. – № 2. – С. 177 – 180.
8. Степанова Л. В. Механізм взаємодії кадрових агентств і підприємств в контексті формування трудового потенціалу / Л. В. Степанова // Вісник Ужгородського національного університету. Економічна серія. – 2013. – № 1 (38). – С. 263 – 267.
9. Кірейцев Г. Г. Гроші. Фінанси. Кредит: навч.-метод. посіб. / Г. Г. Кірейцев, М. М. Александрова, С. О. Маслова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://publib.if.ua/book/73>. – Назва з екрану.
10. Осійчук М. С. Людський капітал: критерії оцінки й індикатори економіки знань / М. С. Осійчук // Фінанси України. – 2008. – № 7. – С. 28 – 33.
11. Семикіна М. В. Регіональні проблеми збереження та розвитку трудового потенціалу в умовах глобальної кризи / М. В. Семикіна // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – Вип. 16. – Ч. 1. – Кіровоград: КНТУ, 2009. – 314 с. – С. 3 – 10.

REFERENCES

Bilan, V. I. "Stanovlennia ta rozvytok teorii liudskoho kapitalu" [Formation and development of human capital theory]. *Naukovi pratsi KNTU*, vol. 1, no. 16 (2009): 303-310.

Davydova, I. O. "Realizatsiia intelektualnogo kapitalu: sutnist, skladovi, rol systemy zainiatosti v tsyomu protsesi" [Implementation of intellectual capital: the nature, composition, role of employment in the process]. *Biznes Inform*, no. 2 (2013): 177-180.

Hetman, O. O. "Doslidzhennia vplyvu demografichnoi skladovoi na sotsialno-ekonomichni rozvytok derzhavy" [The influence of demographic component of the socio-economic development of the country]. *Visnyk DDFA*, no. 1 (29) (2013): 9-16.

Kireitsev, H. H., Aleksandrova, M. M., and Maslova, S. O. "Hroshi. Finansy. Kredyt" [Money. Finance. Credit]. <http://pulib.if.ua/book/73>
Nesterov, L., and Ashirova, G. "Natsionalnoe bogatstvo i che-lovecheskiy kapital" [National wealth and human capital]. *Voprosy ekonomiki*, no. 2 (2003): 106-110.

Nikolaenko, S. M. "Osvita v innovatsiinomu postupi sus-plistva" [Education in the innovative progress of society]. *Osvita Ukrainy*, no. 60-61 (754) (2006).

Osiichuk, M. S. "Liudskiy kapital: kryterii otsinky i indykatory ekonomiky znan" [Human capital: evaluation criteria and indicators of knowledge economy]. *Finansy Ukrainy*, no. 7 (2008): 28-33.

Polozenko, D. V. "Vydatky biudzhetu na rozvytok liudskoho kapitalu" [Budget expenditures on human capital development]. *Finansy Ukrainy*, no. 4 (2006): 15-23.

Shevchenko, L. S., Hrytsenko, O. A., and Kaminska, T. M. *Bezpeka liudskoho rozvytku: ekonomiko-teoretychnyi analiz* [Safety of human development: economic-theoretical analysis]. Kharkiv: Pravo, 2010.

Stepanova, L. V. "Mekhanizm vzaiemodii kadrovyykh ahentstv i pidpriemstv v konteksti formuvannya trudovoho potentsialu" [The mechanism of interaction between recruitment agencies and companies in the context of labor potential]. *Visnyk UzhNU*, no. 1 (38) (2013): 263-267.

Semykina, M. V. "Rehionalni problemy zberezhenia ta rozvytku trudovoho potentsialu v umovakh hlobalnoi kryzy" [Regional problems of preservation and development of labor potential in the global crisis]. *Naukovi pratsi KNTU*, vol. 1, no. 16 (2009): 3-10.

УДК 330.4:336.225.025.2

ЭФФЕКТИВНОСТЬ НАЛОГОВЫХ РЕФОРМ В КОНТЕКСТЕ ОСОБЕННОСТЕЙ ПОВЕДЕНИЯ НАЛОГОПЛАТЕЛЬЩИКА В УКРАИНЕ

ЯСТРЕБОВА А. С.

УДК 330.4: 336.225.025.2

Ястребова А. С. Эффективность налоговых реформ в контексте особенностей поведения налогоплательщика в Украине

Статья посвящена анализу последствий налоговой реформы в Украине и причин ее неэффективности. Дана оценка основным особенностям налоговых преобразований в Украине в последние годы; показано, что налоговая система может считаться либеральной. Среди причин теневизации украинской экономики названо оппортунистическое поведение налогоплательщиков и других участников налоговых отношений. Предложен комплексный подход к моделированию поведения налогоплательщика. Сделан вывод о том, что моделирование налогового поведения и налоговых реакций экономических агентов в Украине, выявление вероятностей тех или иных налоговых стратегий при различных схемах поведения представителей налоговых органов, экспериментирование с различными типами налоговых, экономических и неэкономических рычагов влияния на рациональный выбор плательщика позволит выявить ряд условий, которые позволили бы сместить мотивации экономических агентов в сторону добросовестной уплаты налогов. А отказ от девиантного налогового поведения станет гарантом детенизации экономики Украины и повышения эффективности налоговой системы.

Ключевые слова: поведение налогоплательщика, теневизация, налоговые реформы, моделирование налогового поведения.

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Библ.:** 19.

Ястребова Анна Сергеевна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра экономической кибернетики, Харьковский национальный экономический университет (пр. Ленина, 9а, Харьков, 61166, Украина)

E-mail: anna_yastrebova@gmail.ru

УДК 330.4:336.225.025.2

UDC 330.4:336.225.025.2

Ястребова Г. С. Эффективность податкових реформ у контексті особливостей поведінки платників податків в Україні

Yastrebova A. S. Efficiency of tax Reforms in the Context of Specific Behaviour of a Tax Payer in Ukraine

Стаття присвячена аналізу наслідків податкової реформи в Україні й причин її неефективності. Дано оцінку основним особливостям податкових перетворень в Україні в останні роки; показано, що податкова система може вважатися ліберальною. Серед причин тінізації української економіки названо оппортуністичне поводження платників податків й інших учасників податкових відносин. Запропоновано комплексний підхід до моделювання поводження платника податків. Зроблено висновок, що моделювання податкового поводження й податкових реакцій економічних агентів в Україні, виявлення ймовірностей тих або інших податкових стратегій при різних схемах поводження представників податкових органів, експериментування з різними типами податкових, економічних і неекономічних важелів впливу на раціональний вибір платника дозволить виявити ряд умов, які дозволили б змістити мотивації економічних агентів у бік сумлінної сплати податків. А відмова від девиантного податкового поводження стане гарантом детінізації економіки України й підвищення ефективності податкової системи.

The article is devoted to analysis of the tax reform in Ukraine and reasons of its inefficiency. It assesses main specific features of tax transformations in Ukraine in recent years and shows that the tax system could be considered liberal. It names opportunistic behaviour of tax payers and other participants of tax relations among the reasons of the shadow economy in Ukraine. It offers a complex approach to modelling tax payer's behaviour. It makes a conclusion that modelling tax behaviour and tax reactions of economic agents in Ukraine, detection of probabilities of different tax strategies with different schemes of behaviour of representatives of tax bodies, experimenting with different types of tax, economic and non-economic levers of influence upon the rational choice of the payer would allow detection of a number of conditions, which would have allowed shifting motivations of economic agents towards conscientious payment of taxes. And retreat from the deviant tax behaviour would become a guarantor of unshadowing of the Ukrainian economy and increase of efficiency of the tax system.

Key words: tax payer behaviour, shadow economy, tax reforms, modelling tax behaviour.

Pic.: 1. **Tabl.:** 3. **Bibl.:** 19.

Ключові слова: поведінка платника податків, тінізація, податкові реформи, моделювання податкової поведінки.

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 19.

Ястребова Анна Сергіївна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра економічної кибернетики, Харківський національний економічний університет (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: anna_yastrebova@gmail.ru

Yastrebova Anna S. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Economic Cybernetics, Kharkiv National University of Economics (pr. Lenina, 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: anna_yastrebova@gmail.ru